

Kurioosumitena, Caikovsky vastu valitsevast vaenulikkust meeleolust, võiks veel märkida paari fakti.

Peterburi esietendusele ei lubatud dekoratsioonide ja kostüümide kuludeks ainuski kopikat, ent järgneva ooperi, Rimsky-Korsakovi „Lumihelbekese“ eelarve kinnitati 30.000 rubla suuruses.

Kui Caikovsky läks „Masepa“ autorihonorari lepingule alla kirjutama keiserlikkude teatrite büroosse, siis ei lubatud talle tavalist 10% etendusel, põhjendades, et ooper oleval liialt lühikene, vaid kolm vaatust. Ka Caikovsky protest, et soovikorral ta võinuks jaoatada ooperi kas või kümnesse vaatusesse, kui see ta honorari suurusele on mõõduandev, jäeti et kolme vaatusesse jaotamine on sündinud kunstilistel kaalutlustel, jäeti tagajärgel. Alles dirigent Napravniku energiline vahelestatamine kindlustas Caikovskyle tema 10%-lise tasu.

„Masepa“ Peterburi ettekandel viibis ka keiser Aleksander III — ja jäi ooperiga väga rahule. Caikovsky kutsuti Pariisist tagasi (kuhu ta sõitis kohe järgmisel päeval pärast esietendust), ja talle annetati 4-nda järgu Vladimir orden. Autasu vastuvõtul oli helilooja väga ärritatud ja hoidis end püsti vaid tugevate broomi annustega.

S I S U

A. S. Puskini poeemi „Poltava“ järele koostatud V. Burenini libreto kujutab tlt neist paljudest episoodidest Ukraina ajalooos, kus taotleti Ukraina lahtitõmist vene ilke alt. Ooperis kujuteldud ajaajärk hõlmab perioodi aastast 1704 kuni 1709.

Ukraina hetman Ivan Stepanovič Masepa-Kolejdinski on sellal juba 64-aastane. Ta oli tilks neist kavalatest rebastest Ukraina hetmanite nimistust, kes oskas teeselda tsaar Peetrile truudust ja kelle truudusse ka Peeter uskus kuni viimse hetkeni. Kuid tal puudus see suur maasi usaldus, nagu Bogdan Himelniczil, kes terve rahva Poola vastu tles tõstis ja võitis. Oma plaaniga toetas ta liialt kitsale pealikkute ringile ja pealegi kõhklus viimse hetkeni ja kui tleminke Kaarel XII leeri osutus paratamatuks, siis liitus temaga vaid paartuhat kasakat. Poltava lahingu kaotuse järele põgenes ta tihes Rootsi kuningaga Türgimaale, kus ta paar kuud hiljem suri.

Emigrantide-kasakate hetmaniks valiti Türgis Masepa endine peasekretär Philip Orlik, kes oma elupäevad lõpetas Prantsusmaal.

Vassili Leontjevič Kocubei põlvnes Krimmi tatarlaste suguvõsast ja tõusis tähtsale ametkohale peamiselt oma töövõimete tagajärjel. Kättelaste oma tihre Moitja (ooperis Maria) häbistamise eest otsustas ta Masepa reetmisplaanidest teatada Peeter Suurele. Esimese saadikuna käis Moskvas keegi munk Nikonov, kuid seekord oli usaldus Masepa vastu lõikunatu ja asjale ei antud kaiku. Siis läks Kocubei tihes oma vana kaaslase, Poltava polkovniku Ivan Ivanovič Iskraga ise Moskvasse. Tavalise kombe järele lasi neid mõlemaid piinata, et jõuda selgusele, kas ettelkanded on õiged või mitte. Piitsahoopide all tunnistas siis Kocubei, et tema kaebus on vale ja põhjendeb vaid isiklikel vihavaenul. Iskra ajas kõik

siis Kocubei kaela. Mõlemad mõistetud surma ja Masepa bankis otsuse täideviimise loa endale. Hukkamine sündis Korogovskas 15. juulil 1708. a. Kocubei abikaasast Ljubov Feodorovnat (sünd. Zučenko) on teada, et Peeter, pärast Masepa reetmise avalikkuse tulemist kinkis talle mõisaid ja kiltasid — eksituse lepitamiseks.

I vaatus. Ukraina hetman on Kocubei juures kiltas ja palub parajal hetkel Kocubeilt tema tihre Maria kätt. Kuigi see keeldub, toetudes kiriku seadustele ja Masepa vanadusele, läheb Maria siiski Masepaga — lahkudes isamaajast ja teda armastavast lapsepõlve sõbrast kasakast Andreist, Kocubeide kaevandlikust.

Kättetasuks teeb Kocubei tsaar Peetrile teatavaks Masepa reetmisplaanid. Kuid tsaar ei usu kaebust ja annab Kocubei tihes Iskraga Masepale välja.

II vaatus. Ööl enne hukkamist püüab hetmani truud teener Orlik Kocubeilt teada saada, kuhu see peitis oma varanduse. Kocubei vastab, et tal on ainult kolm vara: oma au, armastatud tihre au ja püha kättemaks tihre võrgutajale hetmanile.

Samal ööl avaldab Masepa Mariale oma plaani vaba Ukraina loomisest. Maria ei teeegi isa õudsest saatusest ja kuuleb sellest vaid emalt, kes salaja Masepa lossi hiilis. Mõlemad ruttavad hukkamispaigale, kuid hilja, Kocubei ja Iskra on juba hukatud.

III vaatus. Poltava lahingus otsib Andrei asjata Masepat, et talle kättemaksta armsama röövimise pärast. Saatust tahab, et nad kohtuvad Kocubei maja õues, kuhu Masepa pärast kaotatud lahingut põgenes hetkeiseks puhkuseks. Andrei tormab paljastatud mõõgaga Masepa kallale, ent Orlik haavab teda sumavalt pistoli lasuga.

Tuleb Maria, kes isa hukkamise hetkest saadik, kaotanud mõistuse. Tema segases ajus keertlevad õudsed mälestused minevikust: veri, laibad, inimesed. Masepa põgeneb teda jälgiva vene sõjaväe eest. Leides maas haavatud Andrei, peab Maria teda väikeseks lapses ja laulab surijale õrnalt hülli laulu.